БІБЛІОТЕКА „УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА".
Ч. І.

В. АНДРІЄВСКИЙ.
(Ліберець).

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ УКРАЇНСЬКИХ ПРАВИХ ПАРТІЙ

(З докладу, читаного 16—17/XII 1920. р., в українськім військовім таборі в Райхенбергу).

Берлін 1921.
З друкарні Гофмана у Зальцведелі.

БІБЛІОТЕКА „УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА".
Ч. І.

В. АНДРІЄВСКИЙ.
(Либерець).

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ УКРАЇНСЬКИХ ПРАВИХ ПАРТІЙ

(З докладу, читаного 16—17/XII 1920. р., в українськім військовім таборі в Райхенбергу).

Берлін 1921.
З друкарні Гофмана у Зальцведелі.

В. АНДРІЄВСЬКИЙ.
(Ліберець)

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ
УКРАЇНСЬКИХ ПРАВИХ ПАРТІЙ.

БЕРЛІН 1921.

Всі спокою щиро прагнуть
А не в оден гуж всі тягнуть:
Той на право, той на ліво,
А всі браття — тото диво...

. . . . . .

Нема любви, нема згоди, —
Від Жовтої взявши Води
През незгоду всі пропали —
Самі себе звоювали...

(*З вірша, який приписують гетьману Івану Мазепі*).

Під правими українськими партіями й організаціями я розумію такі, що не причисляють себе самі до соціялістичних, що соціялістичної доктрини не беруть за основу свого світогляду і не беруть собі за конечну ціль в більшій чи меншій мірі тепер, чи в будуччині осягнення соціялістичного ладу. Ні одна з таких українських правих партій ніколи за час істнування Української Держави і до того, — за часів Укр. Центральної Ради, не брала участи в правлінні над Україною, в жаднім уряді на Україні своїх заступників не мала, не мала навіть репрезентантів в українськім парляменті — Центральній Раді, тому не може взяти на себе ніякої відповідальности за державне будівництво України.

До правих українських партій треба причислити:

1. Українську Демократично - Хліборобську Партію.
2. Українську Народню Партію (що заложена 15. травня 1919. р. у Станиславові і є продовженням »Всеукраїнського Союза хліборобів - власників« (селян), котрий в свою чергу повстав в жовтні 1918. р. в наслідок розколу Київського Областного Союза хліборобів-власників (поміщицького).

До українських правих організацій треба зачислити:

1. Український Національний Союз »Україна« (заснований в 1919 — 20. р. у Берліні).
2. Союз »Хліборобів - Державників« (засновано в квітні 1920. р. у Відні).

Мусимо одріжняти українські праві організації від таких, що тільки виникли, або розвинули свою діяльність на Україні, з українством не мали нічого спільного й самі себе українськими не рахували. До таких належать напр. »Союзъ Хлѣборобовъ-Собственниковъ«, або славнозвісний »Протофісъ«. З другого боку не можна до правих укр. організацій зараховувати й таких скорше авантурницьких, з чужого утримання істнуючих організацій як «Украинскій Національный Комитетъ» в Парижі, на чолі котрого стоїть пан Моркотун, колишній член Центральної Ради, отже тим самим особа якогось »лівого« напрямку.

Непоінформованість про праві українські партії на Україні й за кордоном являється наслідком слабо розвинутої їхньої діяльности з одного боку, а з другого — до того спричинилися завсігди неправдиві, часто свідомо лживі

інформації, що поширюють люде лівого напрямку проти своїх політичних супротивників. До таких неправдивих інформацій треба однести хотьби те, що ніби Укр. Демократично-Хліборобська Партія складається з поміщиків (вона фактично начислює понад 95% селян).

* * *

Коли розглядати програми правих партій в порівнанню їх до програм партій лівих, то на перший погляд зовсім не кидається в очі така непримирима між ними ріжниця, щоби виключала можливість співробітництва їх в державнім будівництві України, як це на практиці своїм поступованням довела українська соціялістична демократія.

Так праві укр. партії обстоюють парляментарно-демократичний устрій Української Держави, пятичленну формулу виборів до народнього представництва, всі громадянські свободи; в робітничім питанню признають мінімум соціялістичних домагань (8 год. робочий день, державну охорону й обезпечення робітників і ин.). Не ріжняться в поглядах на справи фінансів, освіти та громадського самоврядування. Правда, є деякі ріжниці в політично-національних програмах обох груп, але ті ріжниці не можна вважати за непримирими. Так, напр., праві партії не виставляють конечним республіканського устрою Української Держави, а «Союз Хліборобів-Державників» висловлюється навіть за монархію. Але »Народня Партія« напр., вже в першім, артикулі обіжника що до партійної тактики заповідає: »твердо й непохитно додержуватися принціпів демократизму, правного ладу й парляментариз-

му« *). Щож до монархізму «Хліборобів-Державників», то це не є монархізм якогось консервативного, застарілого, реакційного ґатунку, — це є »неомонархізм«, який обсто є »Трудову Монархію«, а в державнім керовництві надає головну ролю «Трудовій Раді Державній», цебто заступництву роб'тничих (в широкім значінню цього слова) орґанізацій **). Під тим зглядом »Союз Хліборобів-Державників« в принціпі не відріжняється від найлівіших соціялістичних партій—до комуністів включно. В тім праві партії розходяться з соціялістичними хіба в способах переведення демократичних льозунґів. Тую р жницю найліпше характеризують такі слова відозви »До громадянства« Української Народньої Партії: „Народ мусить бути нами покликаний до влади, а не до поділу чужої власности, як це робиться до цього часу“ (Див. згадані вже »Матеріяли«, стор. 32).

Розходяться »праві« з »лівими« в справі церковній, бо всі праві партії мають в програмі автокефалію православної церкви на Україні, тимчасом як соціялістична демократія висловлюється за відділення Церкви від Держави. Але на практиці соціялістичні уряди часів Директорії відступали від тих засад, бо мали в кабінетах міністрів »міністра культів« і підпирали фактично автокефалію української церкви.

---

*) Матеріяли до програми, тактики й орґанізації Української Народньої Партії. Випуск І. Київ-Відень, 1920. Стр. 25.

**) Див. »До українських хліборобів«. Видання ініціятивної ґрупи »Українського Союза Хліборобів-Державників, Відень 1920 р.«, стор. 15, а також *Вячеслав Липинський:* Листи до Братів-Хліборобів в »Хліборобській Україні«, збірник І. Відень 1920. р., стор. 42—43.

Що до справи земельної, то тут ріжниця більша. Коли праві укр. партії сходяться зі своїми противниками з ліва в тім, що земля до певної кількости мав бути примусово одібрана від великих власників і віддана безземельному та малоземельному селянству, то в двох точках програми їх основно розходяться. Перше: праві партії домагаються, щоб землю від власників одібрано за викуп (ліві—безплатно). Друге: земля мав перейти на власність працьовників, що її обробляти мають —після домагання правих. Що до соціялістичних партій, то світогляду певного, послідовного і для всіх однакового—вони в сій справі не виявляють. Загалом можна сказати, чим »лівіща« партія, тим ближче стоїть вона до повної «соціялізації», яку найпослідовніще проповідують найлівіщі С.-Р.

В цих двох точках »праві« стоять на непримиримому становищі. Та життя довело вже слушність їх поглядів; з дрібною земельною власністю мусіли погодитися фактично й формально не тільки соціялістичні уряди Української Директорії, але й комуністичні уряди Лєніна та Раковського.

Щож до першого пункту (викупу), то безземельні й малоземельні українські селяне стільки разів вже заплатили за землю, на якій працюють—збіжжам, худобсю, окремими хазяйствами (до хатнього урядження й віконних шиб включно), цілими спаленими селами, а що найбільше—морем пролитої селянської крови,—що питання про викуп починав ставати все більше академічно-партійним, бо на практиці народ, раз переконавшися, що то значить земля »за дурно«, волів ліпше заплатити паперовими грішми (яких мав доста) »законному« властителеві, мати на

землю папір—»купчу« і раз на все спокій, а ніж платити такою дорогою ціною чужим наїзникам, не знати як довго ще.

Соціялістична демократія звичайно закидає правим українським партіям, що в сій точці вони обороняють поміщицькі інтереси. Цікаво отже як поясняють ту справу самі праві. »Укр. Народня Партія« дає в тій справі вичерпуюче пояснення: Партія »підпирає ідею викупу великовласницьких земель не з причини моральности й справедливости до покривджених поміщицьких інтересів, а тільки з причини фінансових інтересів Держави, бо тільки таким шляхом можна врятувати нашу валюту в середині й на зовні й положити кінець процесові самочинної примітивної девальвації, яка всею своєю вагою впаде на трудове селянство, робітництво і трудову інтеліґенцію. Грошова катастрофа загрожує нам, як натуральний наслідок надмірної продукції революційного грошового станка, вона обезцінить усі грошові знаки, поставить нарід в скрутне становище, бо не буде за віщо купити в чужих краях потрібного нам краму та инших виробів. Крім того, приймаючи ідею викупу, ми підриваємо заміри великоземельних реакціонерів до повороту старого режіму і рятуємо наше селянство від їх помсти, а народнє господарство рятуємо від руїни« (Обіжник У. Н. П. до партійних орґанізацій, Камінець-Подільський в вересни 1919. р. *).

Та коли на перший погляд може здатися, що ріжниця між програмами правих і лівих партій загалом не є така велика,—цілком инше враження являється при аналізі так-би мовити »пар-

*) Матеріяли, стор. 26.

тійної психольогії«, партійного світогляду, який дав напрям цілій практичній роботі на полі політичному й національному та означає поступування як самих партій, так і їх вождів.

Соціялістичні українські партії за основу своєї діяльности беруть в першій і найбільшій мірі роботу в напрямі клясовому, — праві-несоціялістичні—в напрямку загально-національнім. Клясова діференціяція, поділ на кляси та углублення клясової ріжниці є головною ціллю в роботі соціялістичних партій; національна єдність, компроміс між клясами во імя національно-державної ідеї—це не тільки загальні підвалини психольогії правих партій, але стімул до їх праці, причина й ціль самого їх істнування.

«Я насамперед соціяліст,—а тоді вже Українець«—,так заявив київським журналістам лідер українських соціяльних-демократів і голова Генерального Секретаріяту Української Центральної Ради Володимир Винниченко в літі 1917. року в Київі для того, щоби оправдати себе й українську соціялістичну демократію перед закидами, що вона хоче зрадити »єдиний російський революціонний фронт«.

Другий видний діяч Укр. С. Д.—Борис Мартос, премєр міністр часів Директорії заявив якось на Раді Міністрів Української Народньої Республіки, що »коли Україна не буде в усім побудована після програми його партії, то він не хоче ніякої *України*« *).

І це не були тільки слова перших людей серед української соціялістичної демократії—це була послідовна програма цілої їх практичної діяльности.

---

*) *Д-р. Осип Назарук*: Рік на Великій Україні. Відень 1920. Стор. 110.

Тому українська соціялістична демократія ще в Центральній Раді йшла під гаслом оборони »єдиного російського революціонного фронта«.

Тому чільні мужі Укр. Центр. Ради проф. М. Грушевський та В. Винниченко їздили (в квітні 1917. р.) до голови »совєта салдатских депутатов« Таска з запевненням, що Центр. Рада не об'явить »явочним порядком« автономії України—і справді вона не об'явила...

Тому ради спасіння російської держави Ґенеральний Секретар військових справ У. Ц. Р. Симон Петлюра підписував разом з Керенським наказ про славнозвісний »Тарнопільський наступ« (в червні 1917. р.).

Тому в ті самі часи Ґенеральні Секретарі У. Ц. Р. Симон Петлюра та Микола Ковалевський (перший У. С. Д.,—другий У. С. Р.) виголошували з таким завзяттям »ганьба!« на невелику ще тоді ґрупу українських самостійників під проводом А. Степаненка, М. Міхновського та ин. (на перших військовому та селянському з'їздах у Київі).

Тому після наказів Ґенер. Секретаріяту У. Ц. Р. в літі 1917. р. українським полком »Богданівцями« було подавлено повстання »Полуботківців«, другого таки українського полка, що хотів скинути в Київі московську владу з її відпоручником полковником Оберучевим і всю владу в Київі тай на цілій Україні віддати Українській Центральній Раді.

Тому Центр. Рада за згодою головне української соціялістичної демократії (—бо деякі жидівські представники були проти—)приняла від Керенського (в серпні 1917. р.) „куцу" автономію для пяти українських ґуберній—лише аби не сваритися з московською демократією і не

розривати »єдиного російського революціонного фронта«.

Тому нарешті українська соціялістична демократія в Укр. Центр. Раді уперто не хотіла проголосити самостійности України, аж поки російські большевики фактично не примусили У. Ц. Раду оголосити (в січні 1918. р.) 4-й універсал про самостійність України тай то, як пише Голова Центр. Ради і лідер українських С.-Р. проф. Михайло Грушевський: »...по довгих і великих ваганнях..., щоб відпали всякі підозріння на те, що самостійність України буде формою української реакції, чи української національної виключности...«*)

Другий лідер української соціялістичної демократії — В. Винниченко пояснює, чому це було так: » . уважали небезпечною для революції ідею сепаратизму, бо вона могла розбити революційні сили всієї Росії« **).

Цілком инша національно-політична ідеольогія керувала вже тоді правими партіями.

»... Всякий Українець, котрий бореться за вільну Україну, і всякий чужинець, котрий наше право до повної незалежности фактично визнав—наш союзник, хоч би його погляди в инших справах не відповідали поглядам нашої партії. Всякий український робітник, котрий вирікається ідеї вільної України і тим самим служить чиїмсь чужим державним чи національним інтересам в Україні, і всякий чужинець, котрий во ім'я цих чужих інтересів на нашій земли виступав проти визвольних змагань українського народу—наш ворог, хоч би по своїм поглядам

*) *Проф. Грушевський:* Роковини Української Незалежности. (Американське »Нове Життя« ч. 3.)

**) *В. Винниченко:* Відродження Нації, I, стор. 43—44.

в инших справах (підкреслення моє *В. А.*) він стояв дуже близько до поглядів нашої партії« *).

Так писав Вячеслав Липинський, складаючи програму для »Української Демократично-Хліборобської Партії« в літі 1917. р., саме тоді, може в той самий день і годину, коли В. Винниченко висловлював своє вище наведене credo перед київськими журналістами.

І ті слова В. Липинського були не тільки його словами, це був сталий світогляд, певний, міцний ґрунт, з якого ніщо, ніякі обставини, в ніяку добу не могли зіпхнути Українців правих— несоціялістичних партій і напрямків.

Тим треба пояснити, що ніколи й ніде праві українські партії не виступали проти соціялістичної Центральної Ради,—навпаки скрізь її обороняли перед нападами не тільки чужоземних демократій і недемократій, а навіть її власних членів, без огляду на те, що Ц. Р. відцуралася від Українців правого напрямку, проголосивши їх ворогами українського народу.

Наведу й до того кілька прикладів.

1. В. Липинський згадує **) як Ґенер. Секретар У. Ц. Р. С. Петлюра заборонив йому організувати в м. Полтаві військовий загін, що мав стати в оборону Укр. Центральної Ради, і то тільки тому, що В. Липинський був самостійник і „пан-поміщик". Той »пан-поміщик« скорився наказові С. Петлюри (хоть мав повну фізичну спроможність не коритися), бо С. Петлюра заступав тоді **українську владу**.

---

*) *Сергій Шемет:* До історії Української Демокр. Хліб. Партії (Хліб. Україна, І., стор. 56.).

**) Листи до Братів-Хліборобів (Хліб. Україна, І, стор. 10—11).

Я вважаю за корисне вже від мене продовжити ті спогади. Отже, без огляду на таке поступування супроти нього Симона Петлюри— В. Липинський не переставав і надалі бути найгарячіщим оборонцем Центральної Ради проти »совєтов«, що хотіли повалити владу Ц. Ради на Україні. Многократно й енергічно виступав він також проти члена тоїж Ц. Ради салдата Матяша, який тоді завзято провадив усунення влади Ц. Ради і передачі всієї влади до рук неукраїнських »совєтов«. (Пізніще, в грудні 1918. р., той самий вже »колишній член У. Ц. Р.« Матяш організував большевицьке повстання проти Директорії в Константиноградському повіті на Полтавщині).

2. Підчас з'їзду 28-30. квітня 1918. року партія Українських Хліборобів-Демократів не могла погодитися з »Союзомъ Земельныхъ Собственниковъ« через те, що »Союзъ« хотів скинути Центр. Раду, а Хліб.-Демократи стояли кінче за компроміс, хоч з як немилою їм через земельну політику, але в кождім разі українською—Центральною Радою. Тимто й скинення Ц. Ради та обрання за Гетьмана П. Скоропадського відбулося 29. квітня—без офіціяльної участи Української Демократично-Хліборобської партії, бо в той день через заборону німецької влади навіть не могли відбутись призначені збори Хліборобів-Демократів. *)

3. Незапротестування проти розгону Ц. Р. німецькою владою Х. Д. В. Липинський ставить в вину П. Скоропадському як велику похибку

---

*) *Сергій Шемет:* До історії У. Д.-Х. партії (Хлібор. Україна, I, стор. 70.).

делєґація дістала від Директорії буквально таку відповідь; »Ми рішили пожертвувати хліборобами!«

Справді, дальша політика Директорії: скликання »Трудового Конґресу«, »трудових Рад« і инш., була жертвою не тільки українськими хліборабами, які туди доступу або не мали, або мали дуже обмежений, з великими перешкодами —ціла та політика безоглядного нищення національного майна, політика безладдя й хаосу була жертвою цілою Державою Українською во імя не знати чиїх інтересів...

Українська соціялістична демократія заключила з Німцями Берестейський мир ціною майна власне українського хлібороба, бо, очевидно, що ні збіжжа, ні худоби, ні цукру не могли Німцям постачити ані пролєтаріят та безземельне селянство, ані трудова інтеліґенція як українська, так і московська та жидівська, яких в той час репрезентувала Українська Центральна Рада.

Отже коли по тім договорі (в кінці березня 1918. року) українські хлібороби домагалися, аби принято було до Ц. Ради їхніх заступників, то в тім їм було катеґорично відмовлено. *)

Далі укр. соціялістична демократія дуже охотно заключав договори як з Польщею (Уряди С. Петлюри), так охотно готова увійти і входить в порозуміння з московськими большевиками. (Відомо, що В Винниченко і С.-Д. Чеховський, перший прем'єр міністр часів Директорії, за всяку ціну намагалися заключить договір з большевиками і в тім напрямку вели енергічні переговори з Чічериним. Пізніще укр. ко-

---

*) *Сергій Шемет:* До історії Укр. Х.-Д. Партії (Хліб. Укр., І., стор.68.).

муністи і т. зв. „Боротьбисти"—С.-Р. увійшли в згоду з московськими урядами Раковського.) Укр. соціялістична демократія в тих переговорах і порозуміннях охотно готова принести жертви чим може й не може, як українською територією, так навіть своїми програмовими принціпами. Наприклад в переговорах з Польщею соціялістичні уряди С. Петлюри не тільки відмовляються на користь Польщі від Галичини, Холмщини й Волині, але й гарантують привилеї для польських поміщиків на Вкраїні, де вони творять »національну меншість.« Дарма було вимагати українським хліборобам-несоціялістам чогось подібного—їм одмовлювано нераз в більш скромних просьбах, хіба через те, що вони творять на Вкраїні »національну більшість...«

Строга послідовність в національно-політичній програмі не дозволяє правим укр. партіям ніякого компромісу з чужинцями ціною уступок територіяльних, чи яких инших.

»Хай Польща віддасть нам всю Русь з Володимиром, Львовом, Ярославом і Перемишлем, бо козаки, поки сил стане, від тієї умови не відступлять«—так казав в 1656. р. польським послам Гетьман Богдан Хмельницький.

І сьогодня після 264 літ нічого додавати до цих слів, а від них відіймати не маємо потреби. Ніяких договорів з ніякими українськими політиками, котріб ці наші споконвічні бажання анулювали й наші землі »відступали«—українська нація не може визнати *).

»Українцеві нема життя ані під Леніним, ані під Пілсудським. Нема життя навіть у тих »українських республіках«, що під патронатом

*) До Українських Хліборобів, стор. 10.

Москви, чи Польщі моглиб на якийсь час появитись.« *)

Так мав виглядати поступування правих партій що до закордонної політики й союзів з сусідами.

Щож до союзів в обороні інтересів клясових, на те находимо просту й характерну відповідь в § 7 обіжника У. Н. П. в справах тактики партії:

»Не піддержувати жадного контакту і не входити в жадні порозуміння з партіями, що стоять в обороні великоземельно-власницьких інтересів, бо ті партії виявили свою реакційність, нерозуміння революційної ситуації, нездатність творити державу на нових підвалинах, накреслених революцією, і показалися цілком ворожими інтересам українського народу, що й спонукало демократичні й націнальні елемнти відколотися від Союза землевласників і заложити український Союз селян-хліборобів, який і поклав початок У. Н. П.« **)

* * *

Гадаю, що всі вищенаведені уступи з власноручних писань (а не слова противників) і більш або менш всім відомі факти, характеризують в достаточній мірі обидві групи української демократії: соціялістичну—ліву й несоціялістичну—праву.

Резюмуючи все вищенаведене можна сказати, що девізом першої було: »все для соціялізму—ціною інтересів національних!« (українських!); другі, навпаки, піднесли гасло: »все для Української Держави—ціною клясових інтересів!»

---

*) *В. Липинський*: Листи до Братів-Хліборобів (Хліб. Укр., І.) ст. 41.

**) Матеріяли до програми У. Н. П., стор. 25.

Перші за всяку ціну тримали »єдиний революційний фронт«, хоча він був і російський, другі намагалися, хоть і безуспішно, витворити єдиний національний український фронт.

Перші все прямували до своєї мети, шукаючи собі союзників і оборонців серед чужих демократій і недемократій;—знову другі ні на крок не відступали від принципу: »Все для Української Держави, все через український народ!«.

Звідси зрозуміла й та любов і надія, з якою праві українські партії все звертались до Галичан.

Др. Осип Назарук згадує, як в »Подільський період« нашої історії праві політичні групи намовляли П. Диктатора Східної Галичини, аби взяв до своїх рук всю владу від нездатної Директорії. *)

В тіж таки часи Головна Управа У. Н. П. ставить таке між своїми домаганнями соціялістичному урядові С. Петлюри:

»П. 7. Зміну курсу політики відносно галицького уряду й війська, бо виявлене доси відношення до них розламує національну єдність і шкодить будівництву Соборної України.« **)

Найліпше ці відносини до галицького війська характеризуються словами В. Липинського:

»... може одним із наших найбільших національних нещасть послідніх часів було те, що соціялістичний республіканський наддніпрянський уряд втягнув у свою національну руйнуючу політику одиноку, що ще була лишилася, національну силу й гордість нашу—Галиць у Українську Армію—(підкресл. В. Липинського)—армію, виховану в принятій від давна Галичанами само-

*) Рік на Великій Україні, стор. 204.

**) Матеріяли до програми У. Н. П., стор. 39.

стійницькій державній ідеольогії, армію патріотичну й національну, що одначе в справах наддніпрянських пр явила стільки героїчної посвяти й доброї волі, скільки темноти й несвідомости.« *)

Як відомо, в дношення С. Петлюри та його соціялістичних урядів до Галичан і до галицької армії було зовсім инше, принаймні в »Камянець-Подільськім періоді«, тим то й не дивно, що чільного діяча У. Н. П. Миколу Чудинова-Б гуна уряд С. Петлюри вкинув до вязниці, хоча й »без подання причин«, і випустив аж по довгій голодівці. **)

Тут до речі буде згадати, що й сама У. Н. П. орґанізувалася в Галичині:—орґанізац йні збори відбулися в Станиславові 15. травня 1919. р.— На Великій Україні У. Н. П. і парт я Хліборобів-Демократів все були в напів нелеґальному становищу, остання навіть за часи Гетьмана, не говорячи вже за часи Центральної Ради. (Див. наприклад, в яких умовах доводилося орґанізувати її з' зди та загальні збори. Спомини С. Шемета, Хліб. Україна, I., стор. 64, 67, 73).

* * *

Щоб довершити характеристику українських правих партій та орґанізацій, вважаю за слушне згадати в кількох словах про їх чільних мужів.

---

*) Листи до Братів-Хліб. (Хліб. Укр. I.), ст. 15 Коли ця стаття вже була скінчена, прочитав я в ч. 64. »Українського Прапора« (Відень 25. XII. 920.) »Лист Українського Союза Хліборобів-Державників до старшин і козаків Української Армії.« Цей лист ще раз підпирає дану мною характеристику українських правих партій.

**) *Др. Осип Назарук*—»Рік на Великій Україні«—, стор. 254.

На чолі Української Демократично-Хліборобської Партії стоять широко знані на Великій Україні брати Володимир та Сергій Шемети, Микола Міхновський, В. Липинський. До неїж належить славнозвісний український публіцист Дмитро Донцов (колишній український С.-Д.).

Відозву »Українського Союза Хліборобів-Державників« підписали крім С. Шемета та В. Липинського ще Дмитро Дорошенко (колишній С. Ф.—один із найдіяльніщих членів Т-ва Українських Поступовців) і Олександер Скоропис-Йолтуховський (так само оден з перших членів Революційної Української Партії, з якої потім повстала У. С.-Д. Р. П.).

Найвидніще місце в орґанізації У. Н. П. займав Микола Чудинів (Богун), бувший член центрального комітету У. С.-Д. Р. П., славнозвісний орґанізатор У. С.-Д. ґуртів на Полтавщині, близький співробітник і колишній однодумець і товариш С. Петлюри та В. Винниченка.

Секретарем У. Н. П. є інженер Микола Байвр, колишній член партії Українських »Соціялістів-Федералістів.«

Цікавим отже є, що до орґанізаторів правих-несоціялістичних партій належать не тільки давно знані українські патріоти-несоціялісти, але також і видатні діячі серед соціялістів, що перейшли до правих партій, очевидно, добре наперед над тим розмисливши.

* * *

Стороннь ому читачеві, необзнайомленому з українськими обставинами можуть здатися дивними такі факти:

1-е. Чому українська соціялістична демократія, стоячи при владі в Українській Державі, з

таким завзяттям не пускала до державної роботи правих українських партій? Адже, що писали й говорили »праві« в червні 1917. року, те силою річей мусіли запровадити в життя (може й помимо своєї волі) »ліві«, (в січні 1918. року та і пізніще) і колиб »ліві« раніще й послідовніще провадили те, що писали й говорили »праві«, то Бог знає, чи такби виглядала тепер Українська Народня Республіка, як вона виглядає?...

2 е. Чому натомість ліві все орієнтувалися (тай доси ще »орієнтуються«) на чужинців, головно на московську демократію?

Приводжу пояснення як з одного, так і з другого боку. От як характеризує ті відносини (що до Москвинів) лідер Партії У. С.-Р. проф. Михайло Грушевський:

»Я скажу різко, але справжніми словами: Це духовне холопство, холуйство раба, якого так довго били по лиці, що не тільки забили в нім всяку людську гідність, але зробили прихильником неволі й холопства, його апольогетом і панегіристом...—Таким холопством вважаю ту вірність, ту служебність не за страх, а за совість, глибоку й непоборимо, поколіннями виховану, яку українське громадянство виявляло, в одних частях менше, в инших більше супроти державних, культурних і національних інтересів Росії й великоруського народу«. *)

Ідеольог правих українських партій В. Липинський більш менш так пояснює ті відносини. **)

---

*) *М. Грушевський:* На порозі Нової України, ст. 10.

**) Див. цілу його статтю: Українська наддніп. інтелігенція й укр національна ідея (Хліб. Україна І.), особливо стор. 15, 16, 23, 25, 36, 40 й инші.

Наддніпрянська українська соціялістична демократія, вихована в московсько-азіятському (не европейському) розумінню соціялізму й демократизму є відірвана від рідного українського ґрунту. Пересякнута московською психольог є о, втративши свої історичні традиції, вона не(проможна була вивести свій нарід на шлях національно-державного будівництва. Замість здорового патріотизму, опертого на народнім світогляді та його історичних традиціях, вона видвигнула патріотизм меркантільний,—Україну »розміняла на десятини«, убила в народі національну самоповагу, відняла у нього імпульс до національно-державної творчости. Не маючи з початку охоти, а далі сил створити свою державу, не маючи міцного коріння у власному народові,—українська соціялістична демократія могла бути лише посередником між українським народом і чужими урядами—чи то урядами Керенського, Німців, Пілсудського, Антанти,—а чи Леніна, Раковського та инших, яких доведеться. Ціною того посередництва намагалася вона дістати від чужинців владу над українським народом. (Тут здається мені до речі порівняти сучасних українських соціялістів з колишніми »наказними« гетьманами, що діставали булаву від польських крулів або московських царів *В А.*)

Раз дістався до влади укр. соціялісти хотять зберігти її за собою за всяку ціну, пустити ж до співробітництва справжнього українського хлібороба не можуть, бо певні того, що з ним вони не в силі витримати конкуренції.

Справжній український хлібороб, звязаний з українською землею не тільки своєю та батьків працею, але й кровію його дідами (а тепер і ним самим) в її обороні пролитою,—що зберг

історично-національні традиції, що не спролетаризувався й не зденаціоналізувався ще—раз взявши владу до своїх твердих рук,—легко вже її не випустить,—а що має в цілім своїм народі міцне коріння, то не потрібуватиме собі підержки ні від »революційної Росії«, ані від »контр-революційної Антанти«,—а тим більше не заплатить за неї такою дорогою ціною. Тому й сусіди та й Антанта волів (бодай поки що *В. А.*) мати на Україні такий милий, молодий і демократичний уряд, що повсяк час готовий їм на всякого рода »уступки« та »концесії«, аніж твердий кулак українського »куркуля«, котрий не звик дорого купувати, а дешево продавати...

Роля української соціялістичної демократії в державній творчости була отже—руйнуючою. Але зруйнувавши власну державу, вона натомість збудувати нічого не змогла, для тогож, щоб не пустити до влади своїх конкурентів зправа—власне **справжнього Українця-хлібороба**,—уживала вона союзу з чужинцями зовні, а з середини найбільш могутнього за свої часи засобу—демагогії. Бідного, темного українського пролетара та безземельного або малоземельного українського мужика вдалося, правда, укр. соціялістичній демократії відтягти від правої української демократії шляхом незбуточних надій та потурання найнизчим інстинктам маси.—але привернути його до себе, укр. соціялістична демократія не могла, а кинула натомість в обійми московського большевика-централіста, а що найголовніще, хочай по своєму—але **московського патріота** (підкресл. мов *В. А.*). Скоштувавши раз тих »братніх« »соціялістичних« обійм—український мужик тепер пручається чим дальше,

то все більше. Прийшло каяття, та не знати, чи прийде вороття..

Роля укр. соціялістичної демократії в державнім будівництві України скінчена. Саме тепер отсе, на наших очах перегорнуто сторінку української історії і кожна сторона має спроможність тай обовязок переглянути свою минулу діяльність та добре розмислити—як над своїм минулим, так і над будуччиною. Якіж перспективи в майбутньому відкриваються для українських партій як »Правих« так і »Лівих«?

»Трьох синів рідних має сьогодня наша мати—спільна наша людська громада—Україна: хлібороба-гетьманця й неомонархіста, більш або менш соціялістичного інтеліґента-демократа й республіканця і пролетаря-большевика та інтернаціоналіста. Мати наша тяжко хвора. Всі сини її потіжнені, кволі, слабосилі, й сильної об'єднуючої їх всіх національної ідеї вони досі для громади своєї сотворити були не в силі.

Тільки один інстинкт **любови** сина-громадянина до матері-громади може подиктувати нашому розумові те, що для врятування України, для зорганізування нашої громади в націю потрібно...«

Такими словами закінчує свої »Листи до братів-хліборобів«—В. Липинський. *) — Яж від себе заключу хіба ще одним уступом з вірша Гетьмана Івана Мазепи, з котрого я взяв собі епіґраф:

Зжалься Боже України
Що не в купі має сини!..

31. XII. 1920.

---

*) »Хлібор. Україна« I, стор. 62.